

Dödsstraffets afskaffande i Sverige.

Af Viktor Almquist.

En återblick öfver straffens utveckling visar en långsamt fortgående humanisering. Under mindre utvecklade samfundsförhållanden, då man saknade möjlighet att för längre tid förvara missdådare, så att de icke komme i tillfälle att skada, var gifvetvis frihetsstraffet såsom sådant föga användbart. Dessutom fordrade den religiösa åskådningen en kraftig vedergällning för de onda gärningar, som föröfvats. Där en förbrytelse icke kunde sonas med allenast böter, var i följd häraf dödsstraffet den straffform, som nästan uteslutande brukades såsom reaktionsmedel mot svårare brott. Och till de svårare brotten räknades handlingar, som vi nu bedöma helt annorlunda. I Stockholms Stads tänkebok från 1600-talet läsas korta protokollspargrafer, i hvilka den ene efter den andre dömes »från lifvet till döden» för obetydliga småstölder. Syndande kvinnor dränktes eller brändes. Åskådandet af afrättningarne var ett vanligt folknöje, som snarare förhårdade än afskräckte.

Ännu långt in på 1800-talet voro dödsstraffen äfven i Sverige mycket vanliga, och under tiden närmast efter införandet af 1864 års strafflag förekomma de icke sällan. Sedermera upphörde deras användning allt mera, i det att nästan alltid benådning indträdde. Under de sista decennierna hafva dödsstraffen kommit i tillämpning allenast ett par enstaka gånger.

Redan tidigt hade man vunnit insikt om olämpligheten af det offentliga verkställandet i massornas närvaro. Man hade funnit, att de bloddryppande scenerna minskade känslan af respekt för människolifvet och gåfvo näring åt den råhet, som ännu bodde djupast inne i folknaturen. Det är förklarligt, att den som såg staten taga en medborgares lif under grymma former på grund af en måhända öfverilad handling, icke härigenom skulle afhållas från att i egen sak taga hämnd genom mordiskt ingripande, utan att han snarare i den åsedda exekutionen skulle finna en eggelse och anvisning till liknande blodutgjutelse. Det blef därför stadgadt, att afrättningarna skulle verkställas inne å fängelsegården i närvaro allenast af tjänstemännen och tillkallade vittnen.

I Sverige hade, sedan hängning, dränkning och bränning småningom helt uteslutits, dödsdomarna verställts genom halshuggning med svärd eller bila, där icke, enligt krigslagarna, arkebusering nyttjades.

Under de sista årtiondena har emellertid vid halshuggning den s. k. guillotinen brukats, enligt därom gifven föreskrift. Härigenom bortföll ett moment i straffets vidrighet, i det att bödeln befriades från den pinsamma plikten att med egen hand verkställa dödshugget. Den man, som hade att om lifvet bringa den sista i Sverige afrättade kvinnan, har berättat mig, hurusom han efter sänkandet af bilan drabbades af ett förstöranda nerfslag, från hvilket han sedermera aldrig återhämtat sig. Ännu då jag flera år efteråt samtalande med honom, darrade hans händer som asplöf. Denne man hade dock tidigare verkställt flera exekutioner. Att med kallt blod aflifva en kvinna genom handyxan hade blifvit honom för mycket.

Huru verkade dödsdomen på de dömda? Jag minns då jag en dag trädde in i cellen till en yngling, som för ett svårt rånmord dömts att mista lifvet. Han hade funnit sig i sitt öde, sades det. Men i mig såg han sannolikt den främmade man, som han väntat skola komma

för att meddela stunden för afrättningen. Jag såg, hur under den öppnade skjortan bröstet häftigt häfdes och sänktes, och hvarje hjärtats slag kunde märkas. Af mina ord lugnades han. Det visade sig under beredelsestiden, att mycket godt kunde framkallas inom honom. Hade han fått lefva, vore han kanske nu efter tjuguarigt straff en nyttig medlem i samhället med många verksamhetsår framför sig. Den nyssnämnda kvinnan var en hårdare natur. Men hon bröts fullständigt under domen. På mina vänliga ord svarade hon endast med att rastlöst gå fram och åter i cellen, vridande händerna och ständigt utstående orden: »att slaktas som ett oskäligt djur, att slaktas som ett oskäligt djur —«. Hvad samhället i detta fall utkräfdes var i sanning en grym vedergällning. Den siste, som här i landet afrättades, led af lungsot. Kort före exekutionen skref han till en vän, att han i allt fall snart skulle dö. Nu var det blott ett ögonblicks lidande, och sedan var allt slut. När han gick ut till rättarplatsen, hälsade han de närvarande med ett lugnt: »god morgon, mina herrar«. För honom var dödsstraffet en lisa i jämförelse med utsikten att långsamt dö inom fängelsets murar, utom hvilka ingen nåd skulle hinna att föra honom.

Sedan frihetsstraffen utbildats och möjlighet beredts att på betryggande sätt internera förbrytare, torde skälen för dödsstraffets bibehållande i den civila rättsordningen hafva bortfallit.

Nämnda straff har dock alltjämnt fått kvarstå, förmodligen mest på grund af en konservativ läggning och vanebundenhet hos lagstiftaren. Man har allt för länge förbiset, att utan absolut nödvändighet för samhällets och andra människors skydd ingen rätt kan finnas att taga en persons lif. Ty sådant är naturvidrigt och måste om möjligt undvikas.

Den gamla vedergällningsteorien har i vår tid icke stort anseende. Endast i den mån en väntad vedergällning kan verka afskräckande för den, hos hvilken frestelse

till ett brott har framträdt, lärer ett straff i vedergällnings-syfte vara af betydelse. Har då dödsstraffets förekomst i en strafflag så kraftigt afskräckande verkan, att ej denna kan ernås på annan väg?

Härpå kan i allmänhet svaras, att i fråga om de brott, för hvilka i en civil strafflag dödsstraff kan stadgas, gärningen i de flesta fall begås under förhållanden och af skäl, som hos gärningsmannen antingen helt utesluta tanken på ett blifvande straff eller också sätta detta i andra planet. De krafter, som drifva till ett brott af dylik art, äro helt visst i regel starkare än att de skulle kunna motverkas af fruktan för ett straff, hur strängt det än må vara, — ett straff, som brottslingen nästan alltid förmenar sig skola undgå på grund af de försigtighetsmått gent emot uppläckt, som han vidtagit eller inbillar sig kunna iakttaga. I frågavarande brott äro nämligen alltid uppsåtliga, oftast på förhand planlagda. På den uppställda frågan kan vidare svaras med en motfråga: hvilketdera skulle du själf föredraga, en hastig, i sig själf smärtfri död eller straffarbete under lifvets återstående del? Alla äro vi till döden dömda, ända från den dag, då vi inträdde i denne värld. Ingen vet, när exekutionen skall ske, men vi veta, att den i flesta fall är förenad med långa dagars bittra kval. Och ändå lefva vi lugna och motse undergifvet vårt öde. Skulle du hafva en enda dags lugn, om du visste, att du oundgängligen måste i lefvande lifvet ryckas bort från allt hvad du har kärt for att föraktad framsläpa dina återstående dagar under umbäranden, ofrihet och tvång i ett hårdt fängelse? Denna tankegång tvingar till medgifvandet, att i realiteten dödsstraffet är något vida lindrigare än straffarbetet på lifstid. Och denna realitet framträder nog för hvarje människa, som ser döden på ett visst afstånd. Det är först, när dödens visshet är nära, som dödsångesten kommer. Men förbrytaren räknar icke med en nära död såsom en viss påföljd af brottet, äfven om detta är i lagen belagdt med lifvets förlust.

Hade dödsstraffet haft den afskräckande verkan, som många förmena, borde väl de otaliga dödsdomarna i forna dagar och lagarnas dödshot hafva afhållit människorna från de ofta nog obetydliga brott, som ledde till stupstocken. Men det var icke så. Svårt är att säga, om möjligen brottsligheten under nämnda tider skulle ökats, i händelse långvariga frihetsstraff satts i stället. Sannolikt är det icke. Enligt min tro skulle snarare sedernas råhet hafva minskats och i samband därmed brottens, i synnerhet våldsbrottens antal hafva nedgått.

Kan af nu anförde skäl dödsstraffet icke anses behöfligt för att åstadkomma en rättvis vedergällning eller ett afskräckande hot i den s. k. general preventionens intresse, är ju dock möjligt, att samhällsnyttan och den s. k. individualpreventionen skulle kräva bibehållandet af ett dylikt straff. Men vid närmare eftertanke måste erkännas, att icke heller detta är fallet. Genom brottslingens aflivande blefve visserligen samhället befriadt från utgifterna för hans omhändertagande och underhåll under en lång tidsföljd samt tillika från hvarje vidare fara från hans sida. Men en fänge, som under tiotals år kvarhålles i straffanstalten binner i allmänhet så stor yrkesskicklighet, att han fullligen intjänar åt statsverket hvad han själf kostar. Och lifstidsfängen har i den hägrande utsikten om blifvande nåd i händelse af välförhållande inom straffanstalten en så kraftig maning till godt uppförande, att svårare förseelser från hans sida äro så godt som uteslutna. Visserligen kvarstår rymningsmöjligheten. Men äfven denna bortfaller nästan fullständigt på grund af risken för rymmaren att, om han ertappas, hafva helt förlorat utsikterna till benådning. Och vid straffanstalterna iakttagas gent emot lifstidsfångarna särskilda försiktighetsmått.

De farligaste förbrytarne äro de sinnessjuka, som internerats å hospital, men för dem har ingen ifrågasatt dödens tillskyndande till förebyggande af våda. Af lifstidsfängen i straffanstalten kan ej sällan blifva en genom

lidandet luttrat människa, som, i händelse han återvinner friheten, blir en nyttig samfundsmedlem. Dödsstraffet afbigger denna möjlighet, på samma gång som det utesluter tillfället att rätta en dom, som meddelats under oriktiga förutsättningar.

Men om nu en lifstidsfänge skulle uppgifva tanken på nådens möjlighet och tillfredsställa sin hämnd mot en hatad vaktare, hvad straff finnes då att gifva honom? Ej annat än hård skärping af straffarbetet, som dock härtill erbjuder tillräckliga möjligheter. Den desperate fången lär nog icke af fruktan för en sådan skärping afhålla sig från sin hämndeakt. Men han skulle lika litet hafva afhållits af ett dödshot. Vid fångelserna såväl som vid hospitalen har man sökt och i det stora hela lyckats vidtaga sådana bevaknings- och andra säkerhetsåtgärder, att de internerade icke gärna få möjlighet till svårare öfvervåld. Tjänstemannen i fångelset, där fången är på alla sidor kringskuren i sin frihet, löper i själfva verket mindre risk vid fyllandet af sin plikt, än polismannen i det fria, ja mindre än järnvägsmannen, chauffören och maskinarbetaren. För fångvaktarens skull behöfver icke dödsstraffet bibehållas.

Allt detta hafva de lagstiftande myndigheterna här i Sverige insett, då de sistlidna vår ur den civila strafflagen uteslutit dödsstraffet och låtit straffarbete på lifstiden, eventuellt med upprepade stränga skärpingsperioder, träda i dess ställe. Framtiden får visa, om humaniteten härvid fört vilse. Jag är öfvertygad, att en eftervärld skall gifva reformen sitt odelade erkännande.
